

POLELO YA MORAGORAGO YA PHATLALATŠO YA DITABA YA KGOPELO YA TSHWARELO YA PHATLALATŠA GO BAŠOMI BA SARS BAO BA ILEGO BA AMEGA GAMPE KE MAGATO AO A TŠERWEGO KE SARS, LE MALOKO A MANGWE A BORARO, KA 2014-2018

11 Nofemere 2022, PRETORIA – Bjale kgatelopele leetong la yona kagoleswa ya boitshepho setšhabeng le potego, SARS e tloga e itumetše go bega gore e lefetše bašomi ba kgale ba ba bego ba amegile gampe ke ditiragalo tšeo di diragetšego ka go thopša ga SARS magareng ga 2014 le 2018.

Khomišinare Kieswetter, legatong la SARS, o kgopetše tshwarelo phatlalatša ka boikokobetšo go bašomedi ba SARS ba maloba bakeng sa magato a setheo le ditlogelo tšeo di bakilego ditšhaparego tša go ama maphelo a bona. SARS e tloga e itshola kudu bakeng sa go baka mahloko, mahlomola le ditlaišego tšeo di hlagetšego malapa a bona ka lebaka la magato a itšeng ao a dirilwego ke SARS ka sebaka seo.

Diphetho tše di amile kudu enngwe ya dikeletšo tša Khomišene ya Dinyakišišo tša Taolo ya Motšhelo le Mmušo ka SARS (Khomišene ya Nugent) yeo e hweditšego gore go bile le go hloka potego e kgolo le pušo ka SARS ka fase ga taolelo ya Khomišinare wa kgale wa SARS, Mrn. Tom Moyane.

Morago ga dinyakišišo tša go tsenelela melatong yeo e diragetšego ka SARS, go akaretša ditatofatšo tša gore yuniti, yeo e ilego ya tlhongwa ka 2008 bakeng sa go lwantšhana le ekonomi yeo e sego molaong, e ile ya tlhongwa ka tsela yeo e sego molaong, Khomišene ya Nugent yeo e tlhomilwego ka 2018 e laeditše gore go be bo se na motheo wa ditatofatšo.

Dipoelo tša dinyakišišo di thekgilwe go tšwetšwapele ke palo ya ditšwetšopele tše bohlokwa tšeo di diragetšego mengwaga e mmalwa ya go feta. Gomme di akaretša dintlha tša gore:

- (a) Dipego tša Sunday Times tšeo di khueditšego maaka a mebolelwana ya “yuniti ya go se tshephagale” di gomišeditše le go gogela morago dipego tša bona ka moka tšeo di bego di gatišitšwe gomme ba phatlaladitše kgopelo ya go lebalelwa bakeng sa go phatlalatša ditatofatšo.
- (b) KPMG e gogetše morago diphetho le dikeletšo tša dipego tša tšona morerong wo.

- (c) Modulasetulo wa Boto ya Dikeletšo tša SARS, Judge Frank Kroon, o gogetše morago dipelo tša dinyakišio tša go amana le go tlhongwa ga yuniti ye ka mokgwa wo o sego molaong.
- (d) Kgorotsheko Kgolo e beetše thoko Pego ya Mohlahlobi Mogolo wa tša Bohlale morerong wo; gomme
- (e) Magato a go phošolla a Mošireletši wa Setšhaba ka go pego ya gagwe ya go šomana le morero wo a laodišitšwe bjale ka ao a sego molaong gomme a beetšwe ka thoko ke Kgorotsheko Kgolo (Karolo ya Gauteng) ka 2020, yeo magareng ga tše dingwe, e ilego ya tshephagela pego ya KPMG, pego ya Sikhakhane le pego ya Mohlahlobi Kakaretšo wa tša Bohlale. Kgorotsheko Kgolo e hweditše gore Mošireletši wa Setšhaba o paletšwe ke go itirela dinyakišio ka mokgwa wo go swanetšego ofisi yeo. Ka go dira bjalo, Mošireletši wa Setšhaba o tšeere magato ka go hlokomologa boleng bja melao ye e ngwetšwego ka go Dikarolo tša 181(1)(a) le 182 tša Molaotheo, yeo e laetšago gore Mošireletši wa Setšhaba go swanetše go se tšeye lehlakore le go diriša maatla a gagwe le go dira mošomo wa gagwe ntle le go fiega, go hloka kgaugelo le go kgetholla. Kgorotsheko gape e laeditše dikotlo tša thupišo ya tefelo kgatlhanong le Mošireletši wa Setšhaba Adv Busisiwe Mkhwebane, ka boyena, mokopanelwa gape gammalwa. Ka Setemere 2021, baahlodi ba babedi ba Kgorotsheko Kgolo e Phagamego ya Boipiletšo ba ganane le kgopelo ya Mošireletši wa Setšhaba ya go kgopelwa go fiwa sebaka sa thapedi ya Ilifi ya go dira boipiletšo bja kahlolelo ya Kgorotsheko Kgolo. Mošireletši wa Setšhaba o dirile kgopelo go presidente ya Kgorotsheko Kgolo e Phagamego ya Boipiletšo (SCA) go lebelediša kgano ya boipiletšo bja gagwe. Ka la 1 Feberware 2022, presidente ya Kgorotsheko Kgolo e Phagamego ya Boipiletšo (SCA) le yena o ganane le kgopelo ya Mošireletši wa Setšhaba ya go lebelediša kgano ya boipiletšo bja gagwe. Mošireletši wa Setšhaba o ipileditše go Kgorotsheko ya Molaotheo. Ka la 10 Nofemere 2022, Kgorotsheko ya Molaotheo e ganne kgopelo ya Mošireletši wa Setšhaba ya kgopelo ya Ilifi ya go ipiletša kahlolelo ya Kgorotsheko Kgolo, yeo e beago sephetho sa mebolelwana yeo e sego e mebotse ka ga yuniti ya dinyakišio.

Khomišene ya Nugent ka go pego ya yona ya mafelelo e eleditše gore SARS e swanetše go lebelela ditokišo tša bašomi ba gabjale le ba kgale, e sego fela tša tefelo ka tlhago, bao ba ilego ba amega gampe ke magato ao a ilego a tšewa ke SARS bjale ka ditlamorago, magareng ga tše dingwe, dipego tša Sikhakhane le KPMG.

Morago ga go thwalwa ga gagwe ka Mei 2019, Khomišene Kieswetter o hweditše maemo a SARS a mpefetše go fetiša seo se tlhagišitšwego ka go pego ya Khomišene ya Nugent. O phethagaditše magato a go tiišetša lefelo la mošomo, go bušetša mafolofolo a bašomi le go tlhomagape potego ya setheo.

Magato ao a phethagaditšwego a akaretša:

- Lesolo la bodiši le go theeletša la go fa bašomi sebaka sa go abelana le go bolela ka maitemogelo a bona, peogape ya “koketšokgolo ya palo” ya bašomi go mešomo ya kgale goba ka tlhatlolano, go mešomo ya mehola le go thwalagape ditsebi tšeo di tlogetšego SARS magareng ga 2014 le 2018.
- Tebelelogape ya dinyakišišo tša ka ntle le tša ka gare, thupišo le magato a mangwe a go nyalelana le mošomo ao a ka bago a dirilwe go sa šetšwa gomme merero ye ka moka e tswaletšwe.
- Sephetho sa tshepetšo ya tokišo bakeng sa bašomi ba gabjale bao boiphedišo/maemo a bona ka SARS a amegilego gampe gape a phethagaditše magato a mmalwa a tokišo

Ka 2021, morago ga ditšwetšopele tšeo di boletšwego ka godimo, Khomišinare Kieswetter o thwetše Komiti ya Keletšo ya go bopa ke boramolao ba potego, Profesara Thuli Madonsela (modulasetulo) Moahlodi wa mophenšenwa wa Kgorotsheko ya Molaotheo Johan Froneman, go mo eletša ka phethagalo ya ditokišo le bašomedi ba kgale ba SARS kudu bao ba amegilego kudu ke ditotafatša maama tša gore ba be e le maloko a goba ba be ba amana le yuniti ya dinyakišišo yeo e bego e “se molaong” gape yeo e bego e se molaong.

Tagafara ya Komiti ya Keletšo e be e le go tlhoma tshepetšo ya taolo yeo e lego ya bodiši gape yeo e hlohleletšago magato a pholo, poelanyo le tokišo ya paale, ya go loka gape ya tekano ya mokgwa wa poelayo ya toka. Komiti ya Keletšo e rometše pego ya yona go SARS ka Matšhe 2022 gomme dikeletšo tša tšona di be di amogetšwe ke Khomišinare.

Khomišinare Kieswetter, legatong la SARS, o boletše gore: “Ke lemoga kwešo bohloko yeo e bakilwego ke setheo le go bašomi ba pele bao ba bego ba amana kgauswi le go tlhongwa, go laolwa le ditshepetšo tša yuniti ya dinyakišišo, gammogo le maloko a bona malapa. Ka boikokobetšo ke tloga ke holofela gore ka sephetho sa tshepetšo ye, batho ka noši bao le ba malapa a bona ba ka itemogela sephetho sa tswalelo gomme ba tšwelapele ka maeto a bona a go fola le tsošetšo.

SARS e lemoga gore bobedi bja dinyakišišo tša Sikhakhane le KPMG le dipelo tša dinyakišišo le dikeletšo di be di fošagetše kudu, gomme SARS ge e sale e tloga e hlalosa gape e a boeletša gape gore e ka se di diriše gape bakeng sa morero ofe goba ofe. SARS e lemoga gore dipego tše di be di sa swanela go ba di dirišitšwe bjale ka motheo wa magato afe goba afe a go dirilwego kgatlhanong le bakgathatema bao ba amegilego le baofisiri ba bangwe ba ka SARS.

Ka madimabe, ka lebaka la gore SARS ka bo yona e bile motšwasehlabele wa go thopša ke mmušo sebakeng se, SARS e lemoga gore e paletšwe ke go lwela le go šireletša bašomi ba yona ge ditatofatšo tša maaka gomme dipego tša bosenyi di tlhageletšegape ka Oktobore 2014 le mengwaga ya go latela ka morago.”

SARS gape e e fane ka kgopelo ya tshwarelo go mokgathatema o mongwe le yo mongwe le malapa a bona bakeng sa tšhparego yeo ba itemogetšego yona le tlhokofatšo yeo ba e dirilwego magareng ga 2014 go fihla ka 2018 le sebaka se se telele morago ga fao.

Go ya ka dikeletšo tša Komiti ya Keletšo, SARS e lefetše palo ya go paale gape ya go kwagala ya tefelo ya tšhelete (ditshenyagelo ka kakaretšo) bakeng sa tlolo ya molao ya bakgathatema ya ditokelo tša mong gammogo le tefelo ya go lahlegelwa ke mešomo fao go bego lebane.

Khomišinare o katološa ditebogo tša gagwe go Komiti ya Keletšo bakeng a boitlamo bja bona bja tshepetšo ya ditokišo le, kudu kudu, bakeng a ketapele le bohlale bjo bo laeditšwego go kgonthiša gore tshepetšo ya tokišo e phethagatšwa ka katlego go tiišetša pušetšo ya toka go maloko ao a amegilego mola go lebeletšwe dikgatlhego tša SARS, setheo.

Khomišinare Kieswetter gape o leboga bakgathatema go ba le kholofelo ya tshepetšo, le ge go be go le boima go dira bjalo, le tirišanommogo ya go dira gore tshepetšo e phethagale ka katlego. Le ge eba tshepetšo ye e ka se se lefele ka botlalo bakeng sa hlokofofatšo ya seprofešenale le kwešo bohloko ya mong yeo ba itemogetšego yona sebaka se se telele, SARS e holofela gore tshepetšo ye ya tokišo e tla dira phodišo le phethagalo bakeng sa bašomi ba pele ba SARS le malapa a bona gomme e le kgontšha maloko ka bobedi go gatela pele ka nepo.

Bašomedi ba pele ba ba latelago ba dumetše gore maina a bone a gatišwe phatlalatšha bjale ka karolo ya kgopelo ya tshwarelo:

Ivan Pillay, Peter Richer, Andries Janse van Rensburg, Johann van Loggerenberg, Adrian Lackay, Pieter de Bod, Gilbert Gunn, Nkele Pitsi, Siobhan Wilson, Telita Snyckers, Charl Fourie, Gene Ravele le Marika Muller.